

СТАНОВИЩЕ

от Кольо Видев Коев, проф., дн

относно материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност 'доцент' в СУ „Климент Охридски“ в Професионално направление 2.3. Философия (История на философията. Нова философия - XIX)

Със Заповед на Ректора на СУ „Кл. Охридски“ РД 38-382 от 11.07.2022 г. съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност 'доцент' в СУ по ПН 2.3 Философия, обявен за нуждите на катедра „История на философията“ към Философски факултет.

За участие в конкурса е подал документи единствен кандидат гл. ас д-р Димитър Божков. Представеният от д-р Божков комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на СУ.

За участие в конкурса д-р Божков е приложил общо 12 научни труда, от които 2 монографии, глава от колективна монография, 5 студии в научни списания и сборници и 4 статии в научни списания и сборници което е повече от достатъчно за покриване на изискванията на конкурса. Към това ще прибавя и участието (между 2012 и 2022 г.) в 9 проекта, на 4 от които е бил ръководител. Между 2014 и 2020 г. Димитър Божков е участвал с доклади на 17 научни форума.

Основното поле, в което се разгръщат анализите на кандидата, е това на философия на историята в пресечните точки, от една страна, със социологията, теологията и естетиката и, от друга – с политическото действие. По този начин добиват образ изследванията на хибрида между марксизъм и месианство (Приложение 1) и на т.нар. „критическа философия на историята“ в контекста на Беняминовата *Книга на пасажите* (което ще рече трасиране на връзката между конкретно историческо изследване и философия на историята: Приложение 2); разглеждането на метаморфозите на тялото във

флорентинския Ренесанс в проекта на Аби Варбург върху „последивота на Античността“ (Приложение 4); анализа на проблема за седиментирането на древните ритуали и практики в изкуството, позволяващ да се извлече „специфичната философия на историята“ на Аби Варбург (Приложение 6); проследяване на формирането на т.нар. „ново ляво“ през взаимодействието между философия и нови леви движения (Приложение 8).

Централно място в така откритите траектории на анализ заема работата по границите между философия на историята, теология и политика, изявено най-отчетливо в двете монографии на Димитър Божков. Ще фокусирам вниманието си преди всичко върху представената като хабилитационен труд монография *Марксизмът в месианизма*¹ доколкото тя очертава най-добре главната тема на интерес на кандидата – взаимоотносянето и взаимодействието между марксизъм и месианство в различни философски и политически проекти, – подета още от дисертационния му труд (представен тук в преработен вид като монографията *История и еманципация. Клио из пасажите на модерността*²).

Преди това обаче ще обърна внимание на един важен факт от кариерното развитие на кандидата. Прегледът на курсовете, които Божков чете в университета, показва както систематичността и последователността в неговата работа, така и единството между изследвания и преподаване. Красноречиви в този смисъл (в сравнение с очертаните по-горе посоки на аналитична работа) са заглавията на следните курсове: „Противоречията на политическата теология и проблемът на революцията: Валтер Бенямин и Якоб Таубес“, „Философът и големият град“, „Анархизъм и социални движения“, „Образи на тялото“.

Монографията *Марксизмът в месианизма* е посветена на взривоопасна от гледна точка на ортодоксалния марксизъм тема, който отхвърля всяко обвързване на Марковата визия за историята с месианизма. От друга страна, едно критично към марксизма третиране на Марковата философия на историята я редуцира директно до

¹ Авторът обаче трябва да уточни заглавието. Допускам, че все пак то е *Марксизмът в месианизма*, както е изписано на корицата на монографията, но пък в общия списък с публикации стои заглавие *Марксизмът е месианизма*?! По-общо обаче: смятам, че заглавието (приемам, че е *Марксизмът в месианизма*) не акцентира достатъчно добре ключовите тези на автора.

² Която тъкмо поради тази причина няма да обсъждам по-специално в становището си.

секуларизирана версия на християнската есхатология. Перспективата, заявена от автора, на свой ред предполага най-общо: чрез взаимно осветяване на изглеждащите съвършено хетерогенни помежду си традиции, да се открие по-добре техният „еманципаторен заряд“ и да се разчетат неочаквани пресичания между тях, да се изявят невидими на повърхността потенциали. В този смисъл Божков се опитва, както самият той се изразява, „да обърне“ тезата на критиците и така да я неутрализира, стремейки се да изяви „позитивните моменти“ в обвързването между есхатология и марксизъм³. Това той прави през Карл Льовит и през „ляв“ прочит (през идеята за „революция“) на визията на Карл Шмит за „политическа теология“.

Марксизмът в месианизма представлява хлабаво свързани помежду си есета върху връзката между марксизъм и месианизъм, разгледана през констелация от идеи на автори като В. Бенямин, К. Льовит, Е. Блох, Я. Таубес, Г. Шолем, Ф. Розенцвайг, М. Бубер и др. Подобна организация става възможна и демонстрира плодотворността си чрез прилагането на една конструкция, именувана от Гьоте и изпробвана от Вебер в *Протестантската етика*: „родства по избор“ (Wahlverwandtschaften). В случая това понятие е заемка от религиозно-социологическите изследвания на М. Льови, който му придава методологически статут, разкривайки чрез него неочевидния „афинитет“ между „икономически, политически, религиозни и културни феномени“. В този смисъл го употребява и Д. Божков и това носи добри изследователски резултати в дешифриране на „отношенията между социалните утопии и еврейския месианизъм във Ваймарска Германия, когато крахът на стария свят е отворил място за идването на новия. Този особен исторически момент на криза позволява най-неочакваните мисловни синтези, които обаче след това оказват огромно влияние в последващата история на философията и на социалната мисъл“ (с. 62).

В изследването си върху Парижките пасажи Валтер Бенямин подчертава необходимостта историкът да изгради един чувствителен, но устойчив „философски корпус“, с помощта на който „да изтегли в своята мрежа най-актуалните аспекти от миналото“. Това не е

³ Акцентирайки върху „структурите на настоящето и скритите възможности за неговата трансформация“ (с. 66)

произволно решение на историка, а способност да се постигне релевантна на „сгодния случай“ или – както още можем да я наречем – кайрологично-релевантна настройка, за да се даде израз на „претенциите на миналото“, което е равносилно на „взривяване на континуума на историята“. В подобен Беняминов контекст е формулиран още един важен мисловен инструмент, обозначен от автора като „потенции в миналото“. Това понятие позволява на Божков да разгърне специфична философия на историята, която поставя акцент върху настоящето (като разпознаващо „обещанията на миналото“), освободена обаче от каквито и да било презентистки обертонове. От такава перспектива в монографията изследването на Ернст Блох върху Томас Мюнцер показва как „една друга средновековна традиция на съпротива и бунт“ може да се засрещне с „модерния по негово време антикапиталистически романтизъм“, а религиозният анархизъм на Якоб Таубес влиза в констелация с „маргинални на официалните религии течения, които обаче се оказва, че имат общ корен в еврейския месианизъм“⁴. В тези анализи (към които трябва да прибавим и интерпретацията на католическия марксизъм в Латинска Америка в последната глава на монографията) освен това Божков се стреми, по собствените му думи, да си даде сметка не как различните религиозни вярвания обслужват дадена власт, а какъв е критичният им ресурс спрямо съответната политическа ситуация (с.9).

Съсредоточаването върху настоящето като пресечна точка между марксизма и месианизма откроява и статута на човешкото действие, като именно тук добре се вижда как марксизмът модифицира месианизма на мислители като Таубес и Бенямин (например в идеята на Бенямин за надареността на човешкото действие със „слаба месианска сила“).

Съществен принос в хабилитационния труд е начинът, по който Димитър Божков „чете“ идеята за „утопия“ като още едно място за среща между марксизма и еврейския месианизъм или по-точно между „месианското и революционното“, за да се добие възможността за схващане на „настоящото откъм възможностите за бъдещето“ (с. 65). Но това отваряне на настоящето към идното не е просто предусещане на „далечното и светло бъдеще“; утопията е по-скоро съсредоточена върху „критическия потенциал на

⁴ И съответно Маркс, Бенямин и Блох ще се окажат неочаквани наследници на „линията, тръгваща от апостол Павел и Маркион и стигаща до Йоахим“ (с. 184).

настоящото“ в името на „една философия на бъдещето, която обаче работи с реалното възможно, а не с абстрактните построения и така има своя социално-трансформиращ потенциал“ (с. 72). Очевидно така третираната утопия изявява и незавършеността на миналото, което именно чрез този си характер „засяга“ настоящето.

Опитах се да представя *Марксизмът в месианизма* не линейно, а маркирайки по-скоро постиженията на труда – най-вече в методологически и в теоретичен план, – които легитимират искането на кандидата за присвояване на научното звание ‘доцент’. Към така изтъкнатите академични приноси ще прибавя още високата информативна стойност на монографията, която представя малко известни на българския читател автори като Якоб Таубес, Ернст Блох и Гершом Шолем, разглеждайки ги през специфичната призма на еврейския месианизъм в експлицитното или имплицитното му отношение му с марксизма.

Справката за приносите отразява адекватно постиженията на Димитър Божков. Иска ми се обаче те да бяха формулирани под формата на действителна самооценка, а не като констатации. Защото какво ни казва за действителния принос на кандидата една такава формулировка от справката: „Разгледана е диалектиката между вярата в Бога и вярата в промяната на света“?

В контекста на по-периферните критики ще си позволя и една бележка, която за съжаление ми се налага често да правя. Не подхожда на един интелигентен и интересен научен труд като обсъждания тук да е съпроводен от толкова много граматически, буквени и други грешки, които възпрепятстват доброто четене.

Обемът, отреден на Становището, не ми позволява да се впускам в пространна полемика с авторовите тези. Затова ще си позволя да обсъдя преди всичко един коментар на Димитър Божков на с. 98 от монографията.

Там е приведен пасаж от „Теолого-политически фрагмент“, в който Бенямин посочва, че „царството на Бога не е telos на историческия dynamis; то не може да бъде положено като цел. Исторически погледнато то не е цел, а край“ (пак там). В коментара си към този цитат Божков заявява, че това е ключово важно, защото „ако месианството имаше цел

(подчертаването мое – К.К.), то би било просто една прогресистка идеология, която работи с цели и средства“ (пак там). Струва ми се, че в случая мотивът за целеполагането (съответно за липсата на „телос“) е погрешно адресиран. В този пасаж Бенямин предупреждава срещу *телеологичното третиране на отношението между „профанно“ (историческо) и „месианско“*, а не срещу приписването на целеполагане на месианизма. Защото „исторически погледнато“ (както е и в цитата), *т.е. от гледна точка на профанния ред* (на „търсенето на щастие“, ако следваме цитирания фрагмент), царството на Бога не е цел, а край.

По-общо, бих казал, че за съжаление анализът на телеологизма/ателеологизма на Беняминовия „месианизъм“ в монографията приключва прекалено рано и единствено до съотношението между цели и средства. Той би могъл да продължи (както предлагат някои интерпретатори на Бенямин) например към *специфичен телеологичен вектор на профанния ред*, към реконструирането на една „телеология без крайна цел“ (както е назовал глава от изгубения си труд за политиката самият Бенямин) с интересни възможности за теоретично задълбочаване на друго понятие от монографията – „социално действие“.

В заключение:

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни приноси, давам своята положителна оценка и убедено препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Философския факултет за избор на Димитър Божков на академичната длъжност ‘доцент’ в СУ „Климент Охридски“ по професионално направление 2.3. Философия, научна специалност История на философията.

10. 11. 2022

.....

Проф. К. Коев